

Сікора Я. Б. Аналіз базових понять дослідження проблеми формування професійної компетентності майбутнього вчителя інформатики / Я. Б. Сікора // Актуальні проблеми професійно-педагогічної освіти та стратегії розвитку: [зб. наук. праць / за ред. О. А. Дубасенюк та ін.]. – Житомир : Вид-во ЖДУ, 2006. – С. 47–50.

Я.Б. Сікора,
аспірант

(Житомирський державний університет)

Аналіз базових понять дослідження проблеми формування професійної компетентності майбутнього вчителя інформатики

Широке проникнення в освітні процеси інформаційно-комунікаційних технологій зумовило переосмислення функцій і результатів загальної середньої освіти. В школу приходять покоління дітей, які живуть в інформаційному середовищі і, щоб скористатися його перевагами, необхідно переосмислити самоцінність знань та самодостатність вчителя як джерела інформації.

Метою реформи вищої освіти на нових законодавчих і методологічних засадах є досягнення якісного рівня професійної підготовки фахівця у вищій школі, який усвідомлює свою соціальну відповідальність, є суб'єктом особистісного і професійного зростання, вмє визначати й досягати нових педагогічних цілей. Однак рівень професійної підготовки сучасного вчителя не задовольняє потреб сьогодення, а численні її зміни не дозволяють принципово покращити якість практично підготовки майбутніх вчителів.

Очікування суспільства, що стоять сьогодні перед школою і проголошені в Національній доктрині розвитку освіти, спрямовані на перехід освітньої системи на новий тип гуманістично-інноваційної освіти, її конкурентно спроможність у європейському та світовому освітніх просторах, формування покоління молоді, що буде захищеним та мобільним на ринку праці, здатним зробити особистий духовно-світоглядний вибір, матиме необхідні знання, навички та компетентності для інтеграції в суспільство на різних рівнях, буде здатним навчатися упродовж життя. Не випадково в сучасному суспільстві на перше місце виходить визначення людей як компетентних або некомпетентних, а, отже, спроможних або неспроможних виконати професійний обов'язок на продуктивному, творчому рівні. Якісна підготовка майбутніх вчителів розглядається як важлива передумова результативного вирішення педагогічних задач на практиці. Це, в свою чергу, спричинило необхідність зміщення акцентів і в підготовці вчителів інформатики.

Поняття „компетентність” є базовим для визначення змісту професійної компетентності у контексті вивчення особливостей її формування у майбутніх вчителів інформатики.

Проблема визначення професійної компетентності вчителя стала об'єктом дискусій та суперечок серед психологів, педагогів, фізіологів, спеціалістів-практиків тощо. Немає єдиного підходу до визначення поняття „компетентність”, що має латинське походження. Термін „компетентність” є похідним від слова „компетентний”. Слово „компетентність” [від лат. *competens* (*competentis*) – належний, відповідний] означає поінформованість, обізнаність, авторитетність [1:282]. Згідно з тлумачними словниками поняття „компетентний” включає два аспекти і характеризується, як: 1) який має достатні знання в якій-небудь галузі, який з чим-небудь добре обізнаний, тямущий; який ґрунтується на знанні, кваліфікований; 2) який має певні повноваження, повноправний, повновладний [2:445].

В літературі поряд з терміном „компетентність” вживається термін „компетенція”. Відносно цього терміну також немає одностайної думки.

„Словник іншомовних слів” трактує його як коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи; коло питань, в яких дана особа має певні повноваження, знання, досвід.

За визначенням різних авторів, „компетенція” розглядається як здібність і здатність особистості до діяльності, орієнтованої на самостійну участь особистості в навчально-пізнавальному процесі (Т. Гудкова, А. Миролюбов та ін.). О. Пометун та О. Смолянінова

розглядають „компетенцію” як відчуження, наперед задану соціальну норму до освітньої підготовки учня, що необхідна для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері [3].

Українські і російські словники ототожнюють поняття „компетентність” і „компетенція”, хоча кожне із них несе свій смисл. Компетентна людина, яка не володіє повноваженнями (компетенціями), не зможе повною мірою і в соціально значущих аспектах їх реалізувати.

У науковій літературі до поняття компетентності включають, крім загальної сукупності знань, ще й знання можливих наслідків конкретного способу впливу, рівень уміння і досвід практичного використання знань. Головним, спільним, що характеризує точку зору різних авторів, є те, що знання людини виступають потенціалом, яким вона володіє, але привести його в дію зможуть додаткові фактори. Значить, компетентність - це не тільки наявність знань і досвіду, але й уміння їх використати при здійсненні своїх функцій. Більш сучасна, актуальна формула розуміння поняття „компетентність” міститься в різних англійських словниках.

У перекладі з англійської „competence” означає (за двомовним англо-українським словником):

- здатність, уміння;
- компетентність;
- компетенцію, правомочність.

Тлумачний словник англійської мови (Webster Universal Dictionary. Harver Educational Services Inc. New York) трактує поняття „competence”, яке походить від латинського „competere” та має значення „збігатися”, „погоджувати”, „бути здатним”, як:

- відповідність, достатність, уміння виконання певної роботи, завдання, обов'язку;
- розумові здібності або загальні вміння і навички.

Оксфордський російський словник (The Oxford Russian Dictionary: Oxford: Oxford University press, 1977. – 1840 p., p. 725) під компетентністю розуміє достатні вміння, адекватну кваліфікацію.

Мерріам Вебстер – Словник Колегіуму (Merriam-Webster's Collegiate Dictionary. – Springfield, Massachusetts: Merriam-Webster, Inc., 1998. – 1559 p., p. 235) – вважає, що competence – це якість, стан; competent – той, що має необхідну чи адекватну здатність діяти, розвиватись особливим шляхом.

Підхід до розуміння компетентності як здатності діяти, відповідати певним стандартам, виявляти окремі навички, демонструвати спеціальний рівень знання розкривають Словник Лонгмен сучасної англійської (Харлоу, 1995; Longman Dictionary of Contemporary English. – Harlow: Longman Dictionaries, 1995. – 1668 p.: ill., p. 270), а також посібник М.П. Садкера, Д.М. Садкера „Вчителі, школа та суспільство” (Sadker M.P., Sadker D.M. Teachers, School and society. - New-York: McGraw-Hill Ink., 1997. – 633 p.: ill., p. 613) та інші джерела.

Англійські словники, розкриваючи сучасний зміст поняття „компетентність”, на перший план виносять категорію „здатність до дії” як уміння використовувати знання у практичній діяльності; як певні стратегії для реалізації творчого потенціалу особистості [4:104-105].

Аналіз науково-методичної літератури дозволяє зробити висновок, що „компетентність” – це здатність людини застосовувати свої знання.

У навчальному посібнику „Освіта: ідеали й цінності” З.І. Равкін дає таке визначення поняття „професіоналізм (компетентність) учителя”: професіоналізм (компетентність) педагога — високий рівень спеціальної й загальнокультурної підготовки, широка професійна й загальна ерудиція, педагогічна майстерність, що забезпечує його конкурентоспроможні якості на ринку праці; послідовна орієнтація на розвиток і зміцнення в цілісному педагогічному процесі соціальних, інтелектуальних, моральних й естетичних цінностей освіти [5].

У поняття „компетентність”, крім власне професійної, технологічної підготовки, включають параметри, які мають позапрофесійний чи надпрофесійний характер.

Вищим рівнем професійного становлення спеціаліста Є.М. Павлютенков відзначає професійну майстерність. З цих позицій професійна компетентність передре професійній майстерності.

У свій час А.С. Макаренко, відкидаючи твердження про зумовленість педагогічної майстерності вродженими особливостями, задатками, показав її обумовленість рівнем професійної компетентності.

Педагогічна майстерність, заснована на вміннях, на кваліфікації, на його думку – це знання педагогічного процесу, уміння його побудувати, надати руху. Нерідко ж педагогічну майстерність зводять до вмінь і навичок педагогічної техніки, у той час як це лише один компонентів майстерності, що проявляються зовні.

Майстерність формується на основі практичного досвіду. Але не будь-який досвід стає джерелом професійної майстерності. Таким джерелом є тільки праця, осмислений з погляду його сутності, цільний і технологічний діяльності. Педагогічна майстерність – це сплав індивідуально-ділових якостей і професійної компетентності педагога.

В.А. Дьомін, розглядаючи поняття та види професійної компетентності спеціаліста, вважає, що : „Компетентність – це рівень вмінь особистості, який відображає ступінь відповідності певної компетенції та дозволяє діяти конструктивно в соціальних умовах, що змінюються”. Він підкреслює, що професійну компетентність можна розглядати тільки після визначення загальнокультурної компетентності, тому що поняття „культура” включає в себе результати предметної діяльності людей, а також зусилля та здібності, які реалізуються у цій діяльності [6].

Є.І. Роговий трактує поняття „професіоналізм” як синонім поняття „компетентність”, яке визначається як сукупність психофізичних, психічних особистісних змін, що відбуваються в людині у процесі оволодіння й тривалого виконання діяльності, що забезпечують якісно новий, більш ефективний рівень рішення складних професійних задач в особливих умовах [5].

Змістом професійної компетентності вчителя є глибокі професійні знання, навички й уміння, професіоналізм у галузі психології й педагогіки, досконала методика здійснення навчально-виховних заходів. У структурі професійної компетентності А.К. Маркова виділяє такі напрями:

- спеціальну компетентність, яка передбачає оволодіння професійною діяльністю на достатньо високому рівні, здібність проектувати свій подальший професійний розвиток;
- соціальну компетентність, яка вимагає оволодіння сумісною (колективною, груповою) діяльністю, прийомами між особистісного спілкування, соціальної відповідальності за результати своєї діяльності;
- особистісну компетентність, що відбивається в оволодінні прийомами особистісного самовираження й саморозвитку, засобами протистояння деформації особистості;
- індивідуальну компетентність, яка знаходить вияв в оволодінні прийомами самореалізації й розвитку індивідуальності в процесі професійної діяльності, готовності до професійного росту, здатності до індивідуального самозбереження, в умінні раціонально організувати свою працю без перевантажень у часі й силах, здійснювати діяльність напружено, але без втоми та з позитивними результатами [7].

У багатьох країнах підготовка кадрів, орієнтована на розвиток компетентності, є найбільше розповсюдженою концепцією в останні роки. Підкреслюється, що поняття „компетентність” ширше, ніж поняття „кваліфікація”. Воно означає не тільки професійні знання, навички й досвід у даній спеціальності, але й відношення до справи, визначені (позитивні) схильності, інтереси й прагнення, а також здатність ефективно використовувати знання й уміння, особистісні якості для забезпечення необхідного результату на конкретному робочому місці в даній обстановці.

Маючи на увазі педагогічну професію, що припускає складну систему взаємин з „різномудумачими, різнохарактерними, різноспрямованими людьми, групами, співтовариствами”, компетентність педагога повинна розглядатися значно ширше, ніж компетентність будь-якого іншого професіонала.

Проте вивчення педагогічної компетентності як стану педагога не може обмежуватися вивченням рівня професійної та психолого-педагогічної готовності вчителя до своєї діяльності та її результатів. Необхідно враховувати, що на ефективність педагогічної

діяльності безпосередньо впливають й особистісні якості вчителя. Така позиція вимагає особливо серйозних реформаційних кроків до оновлення змісту освіти та до застосування нових педагогічних підходів до підготовки майбутніх вчителів інформатики.

Список використаних джерел та літератури

1. Словник іншомовних слів / Уклад.: С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута. – К.: Наук. Думка, 200. – 680 с. – (Словники України).
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Г. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2004. – 1440 с.
3. Лісовенко Г.В. Підвищення професійної компетентності вчителя на основі самоаналізу уроку // Управління школою. – 2006. – № 19-21. – С. 25-27.
4. Житєва компетентність особистості: Науково-методичний посібник / За ред. Л.В. Сохань, І.Г. Єрмакова, Г.М. Несень – К.: Богдана, 2003. – 520 с.
5. Віаніс-Трофименко К.Б. Компетентний учитель – запорука реалізації компетентнісного підходу до сучасного освітнього процесу // Управління школою. – 2006. – № 22-24. – С. 54-57.
6. Присяжнюк Ю.С. Проблеми дослідження формування професійної компетентності методистів гуманітарного профілю системи післядипломної освіти // Управління школою. – 2005. – № 28-29. – С. 21-23.
7. Хлебнікова Т.М. Діагностика професійної компетентності вчителя // Управління школою. – 2006. – № 19-21. – С. 37-39.